

ILLUSTRATE: STEFANIE KAMPMAN

Elk meent zijn uil een valk te zijn

SMART-FONTYSSYMPOSIUM INTEGRATIE KINDEROPVANG-ONDERWIJS

De koekjesfabriek van Verkade in Den Bosch liep ooit voorop met een aanbod van kinderopvang, zodat de moeders er konden werken. De bezoekers en sprekers die op 15 september het Smart-Fontyssymposium bezoeken, zien geen heil in zo'n economische insteek, maar stellen de pedagogische kwaliteit centraal. En die is gebaat bij de moeizame maar onomkeerbare samenwerking met het onderwijs.

Addie Roetman

Kinderopvang en onderwijs hebben elkaar steeds meer nodig, maar er rommelt van alles rondom die samenwerking. Neem nu de dit voorjaar verschenen nota *Naar een nieuwe kleuterperiode in de basisschool*, waarin de Onderwijsraad ineens voorstelt om het basisonderwijs maar te starten met 3 jaar, zonder daarbij te verwijzen naar samenwerking met de kinderopvang. 'Doet de Raad aan landjepik?', vraagt dagvoorzitter Bas Levering zich af. Hoe gevaarlijk is dit en wat kan de kinderopvang inbrengen tegen onbesuisde plannen? Onze pedagogische expertise bijvoorbeeld. Sieneke Goorhuis-Brouwer en Ruben Fukkink reiken deze aan op dit symposium. Een hart onder de riem heb je als sector soms ook nodig: Wim van Ogtrop vertelt hoe hij in het Haagse de banden tussen kinderopvang en onderwijs probeert te verstevigen. Ten slotte kan relativering ook een beetje helpen. Patrick Banis heeft intensieve contacten met het onderwijsveld en oppert dat

de kinderopvang het gewraakte rapport erg serieus neemt: in onderwijsland wordt er veel lauer op gereageerd.

Ontwikkeling kind

Goorhuis-Brouwer zoomt in op het niveau van het kind, vanuit de basale vraag 'Wat hebben jonge kinderen nodig?'

In het eerste levensjaar maakt het kind een explosieve groei door. Via kijken, luisteren en bewegen ontstaat een begin van denken en taaloriëntatie. Hechting aan vaste en vertrouwde verzorgers is hierbij vitaal. Het o-jarige kind heeft voor dit alles een rijke omgeving nodig, waarin veel met hem gecommuniceerd wordt en tijd wordt genomen om de interactie op gang te brengen.

Door luisteren, kijken, bewegen en voelen is in het tweede levensjaar het denken op gang gekomen en is de taalontwikkeling gestart. Daarnaast ontstaat 'objectconstantie' (wat je niet

ziet, is er toch) en symboolbewustzijn (klanken die je hoort, betekenen ook wat). Het kind bouwt in deze fase een persoonsgebonden woordenboek op, dat aansluit bij wat hem interesseert en bij zijn persoonlijke competenties. Een Fries plattelandskind zegt bijvoorbeeld 'tractor' en 'hamer', terwijl een Amsterdams kind zijn toehoorders vergast op 'sherry' en 'tapas'. Ook in deze fase is een rijke omgeving nodig waarin alles benoemd en aangewezen wordt en veel verteld wordt. Het kind kan nog niet reflecteren, maar slaat wel alles op. Als situaties sterk verschillen, bijvoorbeeld als het thuis heel anders is dan op het kinderdagverblijf, kan dit verwarring opleveren voor het kind.

In het derde levensjaar verwerft het kind de grammatica. Eerst komen tweewoordszinnen (papa auto; mij boek), daarna drie- tot vijfwoordszinnen (ik ben so dorst). Nu is het kind rijp voor een literaire beleving. In een rijke omgeving moet een boekje heel vaak worden voor-

‘Ik praat met elke school over samenwerking, want elke school moet overtuigd worden.’

gelezen. Niet interactief, want het mag geen overhoorlesje worden. Het kind moet nu ook gaan leren wat wel en niet mag. De sociale ontwikkeling verloopt door uitleg over gedrag.

Goorhuis-Brouwer benadrukt dat elk kind zich ontwikkelt in zijn eigen tempo en dat drie elementen in de ontwikkeling van een kind (persoonlijke competentie, emotionele veiligheid en sociale competentie; normen en waarden) pas worden geïntegreerd tussen 5 en 6 jaar. Pas daarna kunnen kinderen leerlingen van de basisschool worden, dus ze zijn pas na hun zesde verjaardag toe aan schools leren!

Maakbaarheid en kwaliteit

Het verhaal van Goorhuis-Brouwer is herkenbaar en roept instemming op in de zaal. Als het zo helder is wat jonge kinderen nodig hebben, waarom geven we ze dat dan niet gewoon? Of is de context weerbarstiger? Fukkink noemt zijn presentatie *Over kleine kinderen en grote verlangens*. Voorbeelden van die grote verlangens zijn volgens hem wettelijke kaders en instituten en inhoudelijke concepten die inspelen op de maakbaarheid van de kinderopvang. Bijvoorbeeld de Wet OKE, het competentiegerichte onderwijs, het sluitend dagarrangement, het Bureau Kwaliteit Kinderopvang. Contexten dus waarbinnen van alles wordt bedacht en geregeld voor de kinderopvang.

Fukkink heeft bij het NCKO veel onderzoek gedaan naar de kwaliteit van de kinderopvang. Hij vertelt dat mensen vaak alleen letten op de proceskwaliteit: hoe lief de leidster is of hoe gezellig de ruimte. Ook structurele kenmerken zoals het pedagogisch beleid, de programma's en de staf-kindratio hebben echter invloed op de proceskwaliteit. En ook de interactievaardigheden van de pedagogisch medewerkers, waarbij het bijvoorbeeld gaat om respect voor autonomie, structureren en grenzen stellen, praten en uitleggen. Het NCKO heeft al deze factoren meegenomen in vier metingen: in 1995, 2001, 2005

en 2008. De proceskwaliteit scoorde helaas bij elke meting lager. De kwaliteit in de kinderopvang wordt dus in elk geval niet opgestuwd door de marktwerking, stelt Fukkink. Behalve de proceskwaliteit heeft het NCKO ook de interactievaardigheden van de pedagogisch medewerkers geobserveerd. Hun basale vaardigheden blijken relatief goed te zijn, maar de educatieve interactievaardigheden kunnen veel beter. Verontrustende uitkomst is dat de interactiekwaliteit het laagst is in babygroepen.

Vanuit de zaal komt de vraag: 'Als pedagogisch medewerkers goed scoorden, golden er dan overeenkomstige randvoorwaarden of waren er verklaringen voor?' Fukkink: 'Het was in elk geval niet vanuit de opleiding te verklaren en ook niet vanuit de leeftijd. We vonden dat groepsgrootte de score drukt, dus het is een slechte ontwikkeling dat de groepen groter worden.'

Volgens Wim van Ogtrop is de praktijk al druk bezig met verbeteren: 'We zijn goed aan het leren wat wel en niet werkt. Dat rapportcijfer heeft echt wel gewerkt, dat heeft de sector zich aangetrokken.'

Wat is de rol van het onderwijs in dit verhaal? Volgens Fukkink heeft de maakbare kinderopvang het onderwijs nodig. Daarbij moet de inbreng van beide partijen goed in balans zijn. Niet om superkinderen te creëren, wel om met name de grotere kinderen in de kinderopvang soms wat meer te stimuleren.

Valkuil of uitdaging

Van Ogtrops presentatie draait om de samenwerking rond integrale kindercentra en draagt de titel *Samenwerking met onderwijs: valkuil of uitdaging?*. Het woord 'valkuil' verlokt Van Ogtrop tot een vogelbeeldspraak: gaat dit verhaal misschien over de agressieve valk (het onderwijs) en de meer beschouwende uil (de kinderopvang)? In de zaal fluistert iemand: 'Maar dat zijn allebei roofvogels.'

Van Ogtrop schetst de context. Vanaf de uitspraak van Dijkma hierover is de toekomst aan integrale kindercentra. Dit heeft de Taskforce Kinderopvang/Onderwijs in april 2010 vastgelegd in het rapport *Dutch design*. De essentie is een optimale infrastructuur voor alle kinderen van 0 tot 12 op één locatie, met de focus op het kind en budgettair neutraal. De bezuiniging van 1 miljard was toen nog niet duidelijk.

Van Ogtrop somt de problemen op in de samenwerking tussen onderwijs en kinderopvang:

Derde Smart-Fontys symposium

Titel: Integratie kinderopvang-onderwijs: taal- of cultuurprobleem?

Datum: 15 september 2010

Dagvoorzitter:

1. Bas levering (lector Algemene Pedagogiek Fontys Hogescholen; onderzoeker Universiteit Utrecht, gastprofessoraat universiteit Gent)

Sprekers:

1. Prof. dr. Sieneke Goorhuis-Brouwer (orthopedagoog en hoogleraar spraak- en taalstoornissen, Universitair Medisch Centrum Groningen)
2. Dr. Ruben Fukkink (docent/onderzoeker UvA; lid NCKO; medeontwikkelaar pedagogisch kader voor de bso)
3. Patrick Banis (vicevoorzitter CNV Onderwijs; cao-onderhandelaar voor het primair en voortgezet onderwijs)
4. Wim van Ogtrop (directeur/bestuurder Kinderopvang 2Samen Den Haag)

1. vergrijzing en ontgroening leiden tot personeelsproblemen;
2. het onderwijs ziet de urgentie van samenwerking niet en laat bijvoorbeeld de tso over aan de kinderopvang;
3. de schooltijden zijn verouderd;
4. het onderwijs concurreert met de kinderopvang, bijvoorbeeld met de verlengde schooldag versus de bso.

Van Ogtrop pleit voor een samenwerkingskader: 'Ik praat met elke school over samenwerking, want elke school moet overtuigd worden.' Hij hoort 'te pas en te onpas' dat het onderwijs kinderen vanaf 3 jaar wil opvangen, maar vangt ook tegengeluiden op: dat groep 1 en 2 juist naar de kinderopvang moeten. Vaak ontbreekt bij het onderwijs vertrouwen in de kinderopvang, ervaart hij: 'Ze gaan eraan voorbij dat de kinderopvang nu bouwt aan kwaliteit en keihard investeert op kwaliteitspunten.'

Maar voor deze problemen zijn oplossingen:

1. kinderopvang en primair onderwijs hebben elkaar veel te bieden;
2. in de kinderopvang is ondernemerschap en innovatie te vinden;
3. het primair onderwijs heeft een lange traditie en veel kennis te bieden;
4. de doorgaande lijn is gebaat bij goede samenwerking;
5. we kunnen elkaar serieus nemen en open zijn;
6. samen kunnen we werken aan functiedifferentiatie, bijvoorbeeld pedagogisch klassenassistenten op mbo-plusniveau of hbo-niveau;
7. onderwijs en kinderopvang kunnen ruimtes uitwisselen.

Van Ogtrop vertelt dat de kinderopvang nu lastig goede medewerkers kan vinden voor de bso, omdat het daarbij gaat om onaantrekkelijke contracten. Daar is wat aan te doen door samen te werken aan functiedifferentiatie. De tegenstelling tussen het private karakter van de kinderopvang en het publieke van het onderwijs,

kan bij samenwerking juist een aantrekkingskracht zijn. De private jonge kinderopvang is sterk in innovatie. De publieke onderwijssector zou meer gebruik kunnen maken van dat innovatieve aspect van de kinderopvang.

Is samenwerking met het onderwijs dus een valkuil of een uitdaging? Samenwerking is wenselijk, onvermijdelijk en goed voor beide, concludeert Van Ogtrop. Soms heeft de samenwerking wel trekjes van een valkuil, maar meestal is het een pittige uitdaging die iedereen wat te bieden heeft.

CNV: samenwerking als topic

Patrick Banis is vicevoorzitter van CNV Onderwijsbond. Een onderwijsman zou je denken, maar hij betuigt zich een warm pleitbezorger voor samenwerking met de kinderopvang en integrale kindercentra. Op de vraag hoe het onderwijs aankijkt tegen de kinderopvang, somt hij op: 'Het beeld is dat de arbeidsvoorwaarden slecht zijn, het personeel laagopgeleid is, de sector een politieke speelbal is, de kinderopvang zich soms verliest in het kind en te weinig oog heeft voor diens ontwikkeling.' Daar kunnen we het even mee doen. Heeft dit te maken met de verschillende financieringsstromen: kinderopvang privaat en onderwijs publiek? Het onderwijs bestaat natuurlijk veel langer en heeft meer instituties, zegt Banis, maar voegt hieraan toe dat de kinderopvang bijvoorbeeld het rapport van de Onderwijsraad ook wel 'ongelofelijk serieus' neemt; dat is in de onderwijssector zelf heel anders. Rouvoets eerste reactie was gewoon lauw en hij zei later laconiek: 'Mooi rapport; je moet ook eens aan de ouders vragen wat zij willen.'

En de bezuiniging van 1 miljard die ons boven het hoofd hangt? Banis noemt die 'verschrikkelijk en schandalig'. Volgens hem worden we tien jaar teruggeslingerd in de tijd en haakt het onderwijs daarbij aan. Aan CNV Onderwijs zal het niet liggen: 'Wij hebben de relatie tussen

kinderopvang en onderwijs tot topic verklaard. Eindelijk gaan we die richting op. Als we straks een kabinet krijgen dat de poten eronderuit zaagt, zijn we terug bij af. Maar ik verwacht dat het terugkomt. Je ziet nu al dat kinderopvang en onderwijs steeds meer samenwerken in gebouwen. Iedereen gaat die kant op.'

Zelfvertrouwen en elan

De zaal wordt allengs strijdbaarder en schuift op van 'Help, wat hangt ons boven het hoofd?' naar 'Als we nu zelf het initiatief eens nemen, en laten zien wat we te bieden hebben'. Dat sluit mooi aan bij wat Banis eerder deze middag zei over de noodzaak van de juiste mindset in economisch en politiek onzekere tijden. Hij omschreef die als: je staat zelf aan het roer en bent geen slachtoffer.

Van Ogtrop vat het thema als volgt samen: 'Het glas is halfvol. We moeten met zelfvertrouwen en elan wijzen op mogelijke synergie.' Fukkink kan het nog korter: 'Wij-zij moet ons worden.' Banis besluit: 'We moeten gezamenlijk veel doen, ook aan de onderwijskant. Let op, als we hier over een paar jaar weer zitten, komt 30 tot 40 procent uit het onderwijs.' (Nu slechts 1 van de ongeveer 80 bezoekers).

Goorhuis-Brouwer blijft waarschuwen dat de kinderopvang in gevaar is. Ze grijpt nog eens terug op de uilen en valken: 'De overheid wil investeren in de kenniseconomie en ziet de kinderopvang als oppas. Het ministerie denkt: we beginnen maar vast te "uilen". Elk meent zijn uil een valk te zijn.' Over de noodzaak tot meer samenwerking is ook zij echter ondubbelzinnig: 'Onderwijs en kinderopvang moeten meer samen gaan werken. Groep 1 en 2 moeten zich richting kinderopvangopvang ontwikkelen. Taalontwikkeling is de basis om in groep 3 te gaan leren.'